

BIURO
RZECZNIKA PRAW DZIECKA

Raport Rzecznika Praw Dziecka

Ogólnopolskie badanie jakości życia dzieci i młodzieży w Polsce

Obszar nr 2

Relacje z rodzicami i życie w domu

Warszawa 2021

Rzecznik
Praw Dziecka
Mikołaj Pawlak

Spis treści

1. CEL BADANIA	3
2. NOTA METODOLOGICZNA.....	3
2.1. CHARAKTERYSTYKA NARZĘDZIA BADAWCZEGO	3
2.2. CHARAKTERYSTYKA RESPONDENTÓW.....	4
2.3. OGRANICZENIA ZWIĄZANE Z BADANIEM	13
3. WYNIKI BADANIA.....	13
4. REKOMENDACJE	29
BIBLIOGRAFIA	31

1. Cel badania

Głównym celem badania, zleconego przez Rzecznika Praw Dziecka Mikołaja Pawlaka, jest ocena jakości życia dzieci i młodzieży w Polsce. Badanie wpisuje się w koncepcje teoretyczne związane z dobrostanem dzieci i młodzieży oraz ujęciami konstruktywistycznymi codzienności. Uzyskane wyniki pozwolą na identyfikację poziomu funkcjonowania dzieci w kilku wyróżnionych sferach życia (np. psychiczna, społeczna, rodzinna, wirtualna) oraz rekonstrukcję świata, w którym dzieci funkcjonują na co dzień (rekonstrukcja codzienności). Uzyskane rezultaty pozwolą na wskazanie obszarów problematycznych oraz tych, które stanowią zasób, mocne strony współczesnych dzieci i młodzieży. Identyfikacja obszarów pozwoli na zaprojektowanie właściwych polityk i interwencji publicznych zgodnie z zasadami tworzenia rozwiązań opartych na wiedzy (*evidence-based*) (Cartwright & Hardie, 2012; Davies i in., 2000).

Niniejszy raport koncentruje się na jednym wymiarze – relacjach dzieci i młodzieży z rodzicami oraz życiu domowym.

2. Nota metodologiczna

2.1. Charakterystyka narzędzia badawczego

Kwestionariusz KIDSCREEN powstał jako odpowiedź na konieczność wypracowania jednolitego dla krajów europejskich narzędzia do oceny jakości życia dzieci (Ravens-Sieberer & Kidscreen Group Europe, 2016). Został on opracowany w ramach projektu *Screening for and Promotion of Health-Related Quality of Life in Children and Adolescent. A European Public Health Perspective* realizowanego w latach 2001-2004 na zlecenie Komisji Europejskiej w ramach V Ramowego Programu Współpracy Naukowej. W projekcie uczestniczyło 13 państw europejskich (Ravens-Sieberer i in., 2008), w tym przedstawiciel Polski - dr Joanna Mazur z Instytutu Matki i Dziecka w Warszawie.

Kwestionariusz KIDSCREEN przeznaczony jest dla dzieci i młodzieży w wieku 8-18 lat. KIDSCREEN-52 obejmuje 10 obszarów, wymiarów życia (Ravens-Sieberer i in., 2005), a KIDSCREEN-27 obejmuje 5 obszarów (Ravens-Sieberer i in., 2007).

Kwestionariusze KIDSCREEN mają następujące zalety:

- są uniwersalne;
- są możliwe do zastosowania w różnych krajach i kulturach;
- spełniają wysokie standardy metodologiczne, zgodne ze współczesną teorią budowania testów psychologicznych i kwestionariuszy do badania jakości życia;
- są praktyczne (krótkie, łatwe w użyciu, posiadają prosty system oceny wyników) (Mazur, 2008).

W badaniu posługiwano się polską adaptacją kwestionariusza opracowaną przez zespół Instytutu Matki i Dziecka w Warszawie (Mazur, 2008).

Na wykresach kołowych i wykresach skumulowanych suma poszczególnych wartości procentowych nie zawsze wynosi 100%. Jest to wynikiem stosowanych zaokrągleń w wartościach liczbowych po przecinku.

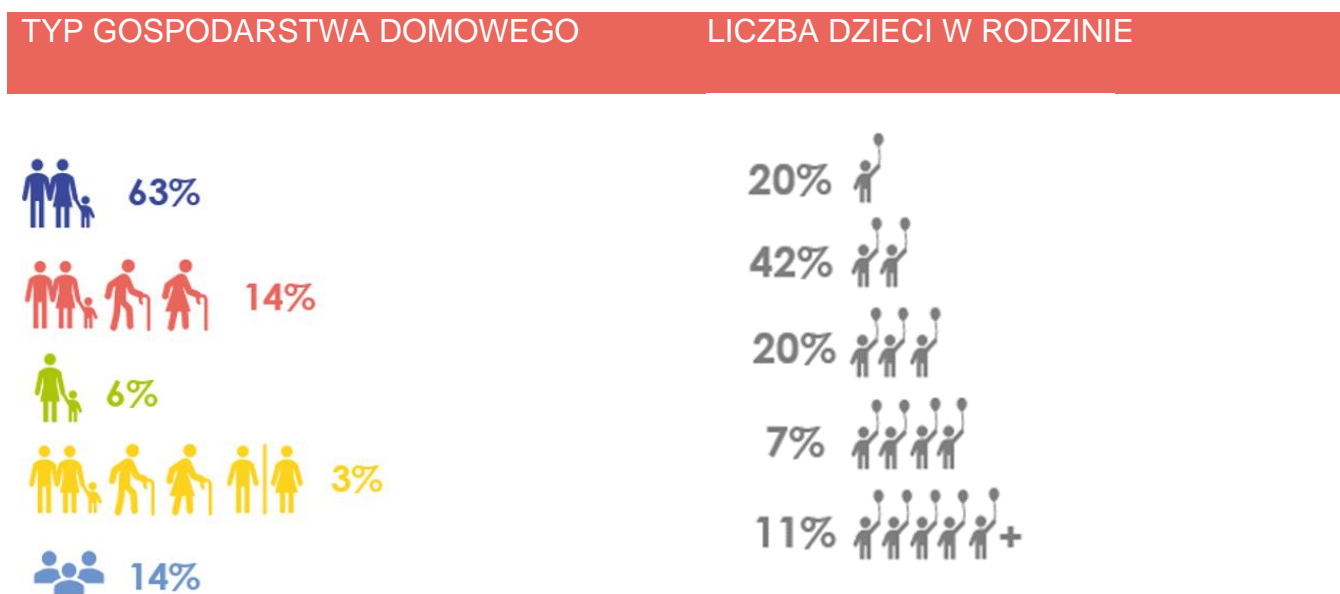
2.2.Charakterystyka respondentów

Badaniem objęto łącznie ponad 5800 uczniów z całej Polski, na trzech poziomach edukacyjnych: edukacji wczesnoszkolnej (klasy 2. szkoły podstawowej), szkoły podstawowej (klasy 6.) i szkoły ponadpodstawowej (klasy 2. technikum i liceum ogólnokształcącego). Pomiar przeprowadzono przy użyciu kwestionariusza The KIDSCREEN.

Realizacja badania w szkołach miała miejsce w czerwcu 2021 r., pod koniec roku szkolnego podczas pandemii koronawirusa SARS-CoV-2. Badanie wykonała firma Danae sp. z o.o. z Gdańska.

W badaniu wzięły udział dzieci reprezentujące różne typy gospodarstw domowych. 6 na 10 badanych (63%) zadeklarowało, że wychowuje się w pełnej rodzinie składającej się z matki, ojca oraz ewentualnego rodzeństwa. Rzadziej drugoklasistów wychowują oboje rodziców oraz dziadkowie, bądź jeden z nich – 14%. Około 6% badanych dzieci wychowuje się tylko z matką i ewentualnym rodzeństwem oraz niespełna 3% w rodzinie z obojgiem rodziców, ewentualnym rodzeństwem, dziadkami bądź jednym z nich oraz wujostwem, ewentualnie z jednym z wujostwa. Inne typy gospodarstw domowych stanowiły 14%, wśród nich znalazły się takie, gdzie dziecko wychowywane jest przez samych dziadków (0,6%), wyłącznie przez ojca (0,4%) czy dorosłe rodzeństwo (0,2%).

Wykres 2. Charakterystyka respondentów – sytuacja rodzinna (KL. 2. SP)

SYTUACJA MATERIALNA

Podstawa: uczniowie klas 2. szkoły podstawowej, N=1841

Dodatkowo badanych zapytano o liczbę dzieci w ich najbliższej rodzinie, prosząc również o wliczenie samych siebie. Najwięcej – 42% badanych ma jedno rodzeństwo, 20% badanych było jedynakami, tyle samo zadeklarowało, że w najbliższej rodzinie poza nim jest dwoje dzieci. 7% respondentów posiadało troje rodzeństwa, a 11% wychowywało się w rodzinach z minimum pięciorgiem dzieci.

Sytuacja materialna rodzin dzieci z drugich klas szkół podstawowych na ogół jest dobra. Trzy czwarte rodzin (75%) stać na dodatkowe wydatki, a niespełna jedna czwarta jest w stanie zaspokoić tylko bieżące potrzeby (23%).

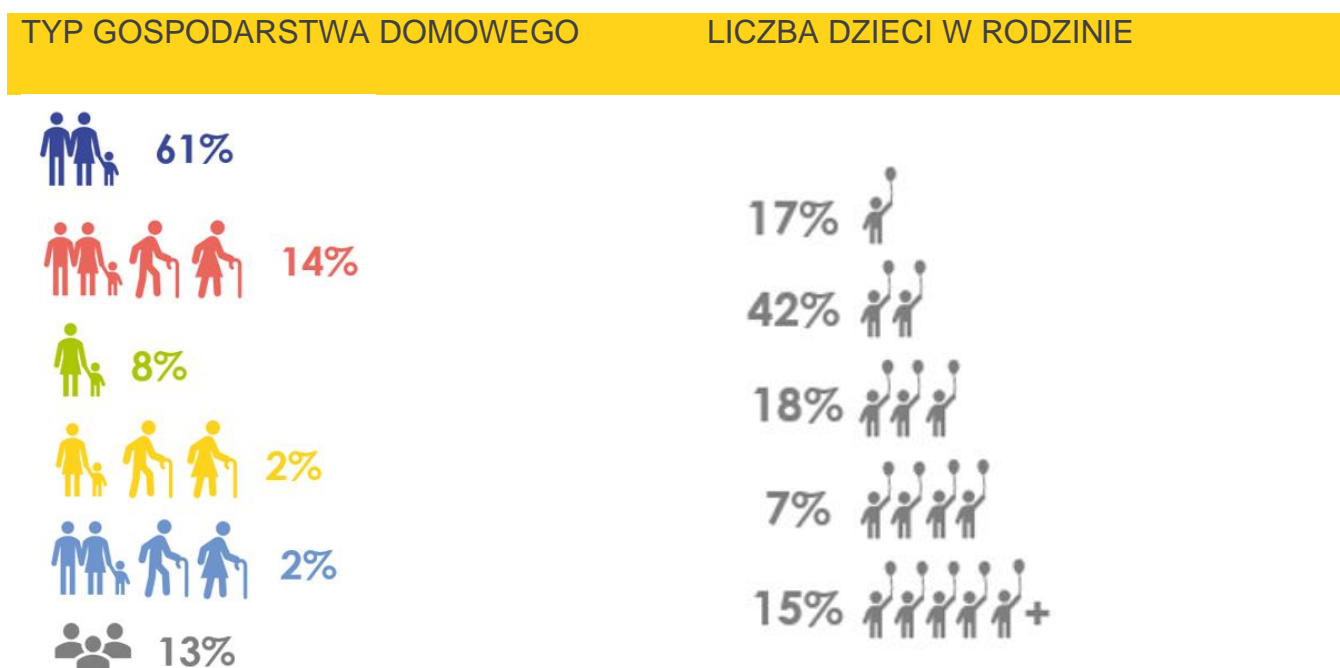
KLASY SZÓSTE SZKOŁY PODSTAWOWEJ

Wśród szóstoklasistów nieco przeważały dziewczęta – 53% kobiet w odniesieniu do 47% mężczyzn. 57% uczniów uczęszczało do szkół zlokalizowanych w miastach, a 43% do szkół wiejskich. Największy udział w próbie miały województwa: mazowieckie (15%), śląskie (11%) i dolnośląskie (11%). Według deklaracji – prawie czterech na dziesięciu badanych uczniów mieszkało na wsi (37%), co czwarty zamieszkiwał małe miasto (24%), trzech na dziesięciu miasto średniej wielkości (28%).

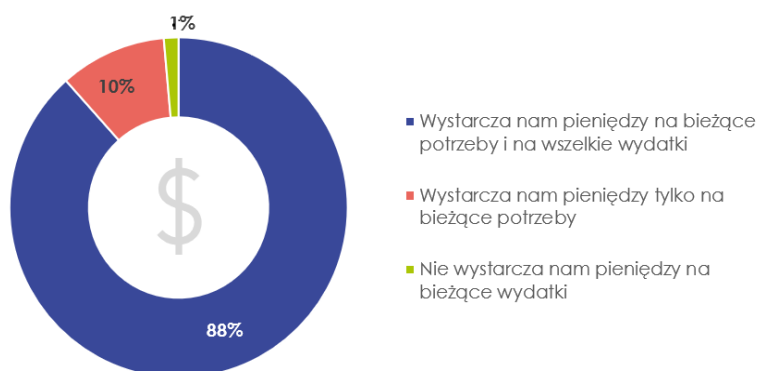
7% badanych, a z wielodzietnych powyżej czworga dzieci pochodziło 15% szóstoklasistów.

Sytuacja materialna rodzin uczniów z 6. klas szkół podstawowych była przez nich oceniana jako dobra – 88% deklaroowało, że wystarczy im pieniędzy na bieżące potrzeby i wszelkie wydatki, co dziesiąta rodzina miała środki na zabezpieczenie tylko bieżących potrzeb, a 1% gospodarstw borykał się z problemami finansowymi.

Wykres 4. Charakterystyka respondentów – sytuacja rodzinna (KL. 6. SP)

SYTUACJA MATERIALNA

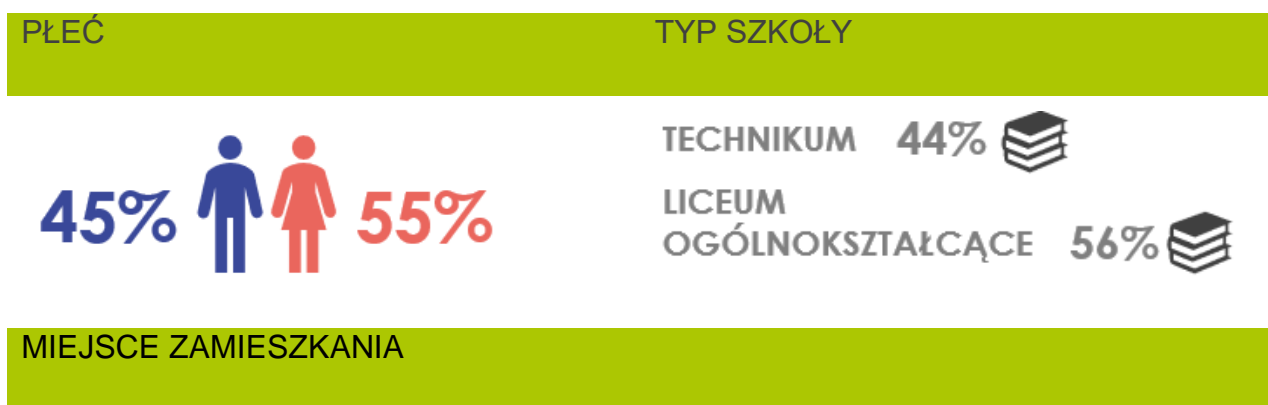
Podstawa: uczniowie klas 6. szkoły podstawowej, N=1900

KLASY DRUGIE SZKOŁY PONADPODSTAWOWEJ

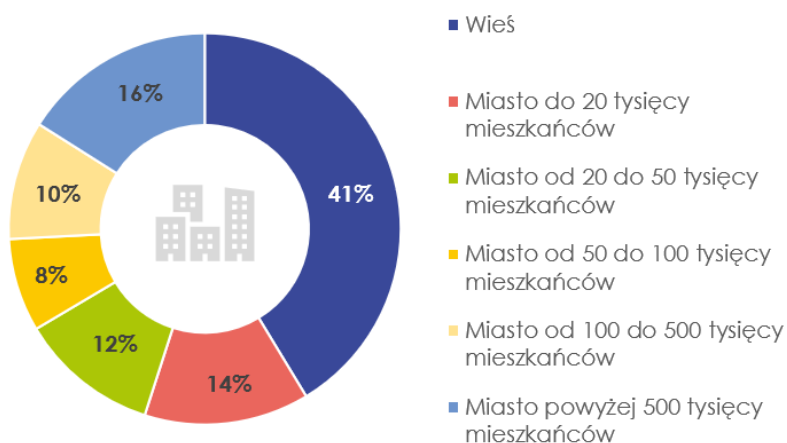
W badanej próbie 44% uczniów szkół ponadpodstawowych to uczniowie technikum, a 56% uczęszczało do liceum ogólnokształcącego. Kobiety stanowiły ponad połowę respondentów z tej kategorii wiekowej (55%), przy czym dwie trzecie z nich uczyło się w liceum (66%). Mężczyźni częściej byli uczniami szkół technicznych (60%), do liceum uczęszczała jedna trzecia z nich.

Chociaż szkoły ponadpodstawowe zlokalizowane były w miastach, uczniowie pochodzili z różnych typów wielkości miejscowości. Czterech na dziesięciu nastolatków (41%) mieszkało na obszarach wiejskich, 16% zamieszkiwało największe miasta, a co dziesiąty miasto liczące od 100 do 500 tysięcy mieszkańców (10%).

Wykres 5. Charakterystyka respondentów – płeć i lokalizacja (LO/TECH)

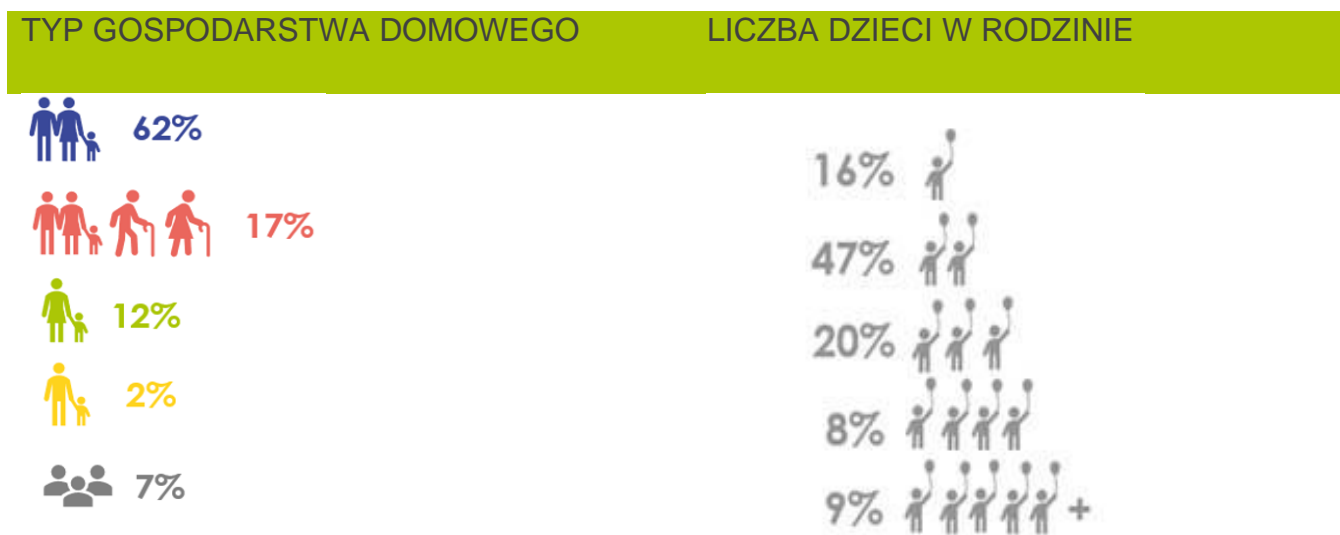
MIEJSCE ZAMIESZKANIA

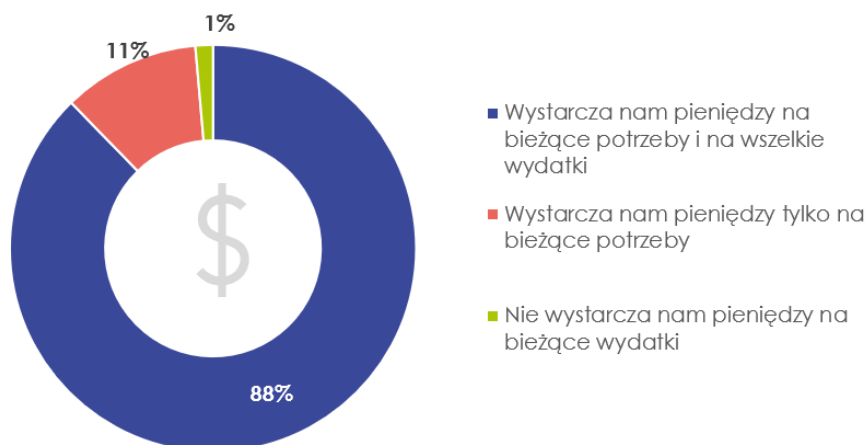
Podstawa: uczniowie klas 2. szkoły ponadpodstawowej, N=2156

Najczęściej występującym typem gospodarstwa domowego wśród młodzieży była rodzina pełna – z obojgiem rodziców i dzieckiem/dziećmi (62%). Rzadziej badani wychowywali się w rodzinie wielopokoleniowej, zamieszkując z rodzicami i dziadkami (bądź jednym z nich) – 17%. Około 12% badanych nastolatków wychowuje tylko matka, 2% wychowuje sam ojciec, a 1% zamieszkuje samodzielnie. 7% stanowiły inne typy gospodarstw.

Wykres 6. Charakterystyka respondentów – sytuacja rodzinna (LO/TECH)

SYTUACJA MATERIALNA

Podstawa: uczniowie klas 2. szkoły ponadpodstawowej, N=2156

Prawie połowa (47%) uczniów posiada jedno rodzeństwo, a jedna piąta – dwoje. Jedyńacy stanowią 16% próby, natomiast z rodzin wielodzietnych, składających się z przynajmniej czworga dzieci, pochodzi 17%.

Sytuacja materialna gospodarstwa była przez młodzież z klas licealnych i w technikach oceniana jako dobra – 80% deklarowało, że wystarczy im pieniędzy na bieżące potrzeby i wszelkie wydatki, co dziesiąta rodzina (11%) miała środki

na zabezpieczenie tylko bieżących potrzeb, a 1% gospodarstw borykał się z problemami finansowymi.

2.3. Ograniczenia związane z badaniem

Prowadzenie badań naukowych jest związane z podejmowaniem decyzji o ich konstrukcji, przebiegu i analizie. Każde badanie jest umieszczone w określonej perspektywie teoretycznej i metodologicznej. Istotne jest, aby zostały zapewnione odpowiednie warunki do osiągnięcia wysokiej trafności i rzetelności badań. Osoby planujące oraz realizujące badania dołożyły wszelkiej staranności, aby osiągnąć rezultaty jak najwyższej jakości. Jednocześnie są świadome ograniczeń występujących w badaniu.

Badania były prowadzone w czasie pandemii. Dzieci i młodzież objęta badaniem wróciła do szkół po okresie zajęć zdalnych. Analizując dane, należy to wziąć pod uwagę. Kwestionariusz KIDSCREEN powstał na bazie określonego paradygmatu badawczego, z którego wynikają założenia metodologiczne. Nie rości sobie prawa do badania całości jakości życia, środowiska dziecka, ale bada 10 obszarów, które zostały wypracowane w czasie przygotowywania kwestionariusza. Także to narzędzie badawcze ma swoje ograniczenia (Ravens-Sieberer & Kidscreen Group Europe, 2016), choć wśród innych wyróżnia się jakością oraz międzynarodowym charakterem.

3. WYNIKI BADANIA

Analizując wyniki badania, uwzględniono różne sposoby opracowania danych, które zostały wskazane w podręcznikach kwestionariusza KIDSCREEN (Mazur, 2008; Ravens-Sieberer & Kidscreen Group Europe, 2016). Dla celów diagnostycznych istotne było wskazanie grupy dzieci, które osiągały niski lub w normie poziom wyników. Wskazanie na grupę zagrożoną pozwala ocenić skalę koniecznej pomocy i wsparcia w danym obszarze.

Druga miara, szczególnie istotna ze względu na możliwość porównania wyników różnych badań (w ujęciu czasowym i geograficznym), to średnia uzyskiwanych wyników.

W podręczniku do kwestionariusza w następujący sposób zdefiniowano obszar -relacje dzieci i młodzieży z rodzicami: *wymiar dotyczy związków z rodzicami i atmosfery w domu. Odnosi się do wzajemnych kontaktów i uczuć, uzyskana ocena pomaga ocenić, czy dziecko/nastolatek czuje się kochany, wspierany i traktowany sprawiedliwie przez rodziców* (Mazur, 2008, s. 22).

Wynik niski jest charakteryzowany w następujący sposób: *osoby, które czują się osamotnione i porzucone emocjonalnie, dla których rodzice nie mają czasu,* natomiast w normie jako: *osoby, które czują się wspierane, kochane i rozumiane przez rodziców* (Mazur, 2008, s. 22).

Ogólne wyniki związane z obszarem relacji z rodzicami można określić jako optymistyczne. W badaniu niski wynik osiągnęło 18% chłopców i 19% dziewcząt uczniów klas drugich szkoły podstawowej, 10% chłopców i 19% dziewcząt klasy szóstej oraz 12% chłopców i 19% dziewcząt klasy drugiej szkoły ponadpodstawowej.

ŻYCIE RODZINNE		Mężczyzną/Chłopakiem	Kobietą/Dziewczyną
2 KL SP	Niski wynik	18%	19%
	W normie	82%	81%
	Total	1841	915
6 KL SP	Niski wynik	10%	19%
	W normie	90%	81%
	Total	897	1003
2 KL LO/TECH	Niski wynik	12%	19%
	W normie	88%	81%
	Total	974	1182

Analizując powyższe wyniki, należy wskazać na stosunkowo dużą różnicę w wynikach pomiędzy chłopcami a dziewczętami. Dzieci i młodzież rzadziej będą

wymagały podejmowania interwencji i pomocy w obszarze relacji z rodzicami. Zjawiskiem niepokojącym może być wysoki odsetek chłopców i dziewcząt klas drugich, którzy wymagają pomocy w obszarze relacji z rodzicami.

Miejsce zamieszkania w przypadku oceny relacji z rodzicami nie jest czynnikiem mocno różnicującym. Największy odsetek dzieci z wynikiem poniżej normy był w średnich miastach, a w grupie nastolatków w mieście pomiędzy 100 a 500 tys. mieszkańców.

ŻYCIE RODZINNE		Na wsi	W małym mieście	W średnim mieście	W dużym mieście
2 KL SP	Niski wynik	16%	18%	20%	16%
	W normie	84%	82%	80%	84%
	Total	680	337	511	313

ŻYCIE RODZINNE		Na wsi	W małym mieście	W średnim mieście	W dużym mieście
6 KL SP	Niski wynik	16%	14%	13%	13%
	W normie	84%	86%	87%	87%
	Total	701	456	536	207

ŻYCIE RODZINNE		Wieś	Miasto do 20 tysięcy mieszkańców	Miasto od 20 do 50 tysięcy mieszkańców	Miasto od 50 do 100 tysięcy mieszkańców	Miasto od 100 do 500 tysięcy mieszkańców	Miasto powyżej 500 tysięcy mieszkańców
LO/TECH	Niski wynik	15%	13%	16%	15%	21%	18%
	W normie	85%	87%	84%	85%	79%	82%
	Total	891	293	247	167	212	346

W badaniu uwzględniono także zmienną związaną z liczbą dzieci w rodzinie. Wyniki dotyczące osiągnięcia wyników w normie lub niskich (poniżej normy) prezentowały się następująco:

ŻYCIE RODZINNE		1 dziecko	2 dzieci	3 dzieci	4 dzieci	5 dzieci i więcej
2 KL SP	Niski wynik	16%	14%	17%	14%	17%
	W normie	84%	86%	83%	86%	83%
	Total	356	778	363	124	200
6 KL SP	Niski wynik	15%	14%	12%	19%	12%
	W normie	85%	86%	88%	81%	88%
	Total	321	806	333	127	279
LO/TECH	Niski wynik	17%	13%	17%	13%	22%
	W normie	83%	87%	83%	87%	78%
	Total	334	1015	435	162	195

W klasach drugich SP najgorsze wyniki osiągały dzieci z rodzin z 3 i 5 dzieci a najlepsze z 2 dzieci. W klasach szóstych najgorszy wynik osiągały dzieci z rodzin z 4 dzieci a najlepszy z 3 i 5 dzieci. W przypadku młodzieży najgorszy wynik dotyczył dzieci z rodzin z 5 dzieci a najlepszy z dwójką i czwórką. Prezentowane wyniki nie są na tyle jednoznaczne, aby wskazać na pewien schemat. Istotna może być konstatacja, że niekoniecznie duża liczba dzieci łączy się z gorszymi ocenami życia rodzinnego.

Kolejnym czynnikiem różnicującym respondentów był postrzegany status materialny. Wyniki w oparciu o ten czynnik kształtowały się następująco:

ŻYCIE RODZINNE		Wystarcza nam pieniędzy na bieżące potrzeby i na wszelkie wydatki	Wystarcza nam pieniędzy tylko na bieżące potrzeby	Nie wystarcza nam pieniędzy na bieżące wydatki
2 KL SP	Niski wynik	15%	22%	49%
	W normie	85%	78%	51%
	Total	1373	426	42
6 KL SP	Niski wynik	20%	26%	44%
	W normie	80%	74%	56%
	Total	1373	426	42
LO/TECH	Niski wynik	12%	31%	47%
	W normie	88%	69%	53%
	Total	1680	193	27

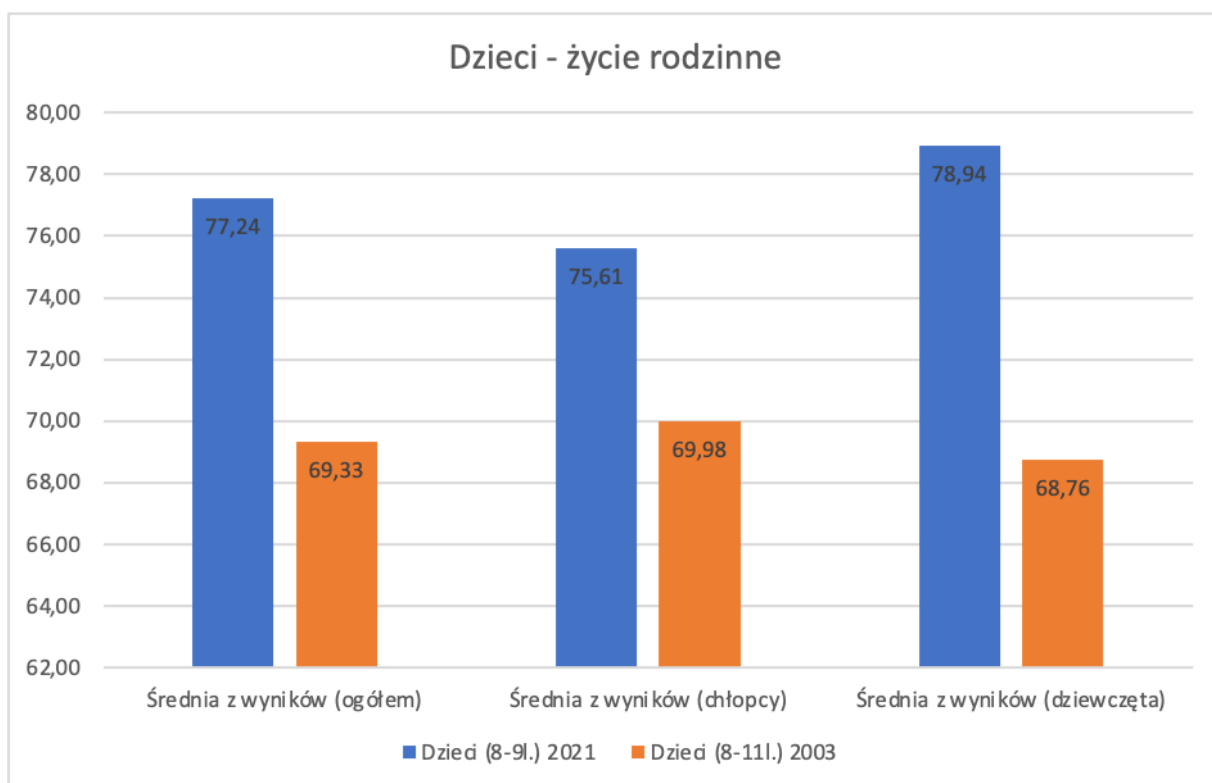
Jak widać z zaprezentowanych danych jakość sfery rodzinnej jest silnie zależna od statusu materialnego rodziny. Im gorsze warunki materialne tym niżej oceniany był poziom życia rodzinnego. Warto także zauważyć, że przeważająca większość dzieci wychowuje się w domach, w których pieniędzy wystarcza na bieżące potrzeby i większość wydatków.

Ostatnią zmienną, która pokazuje zróżnicowanie respondentów w osiągnięciu wyników w normie lub poniżej, jest miejsce zamieszkania w ujęciu geograficznym (województwo), co pokazuje tabela umieszczona w załączniku do raportu.

Kolejną miarą, która może dostarczyć informacji o jakości życia dzieci jest średnia osiągniętych wyników.

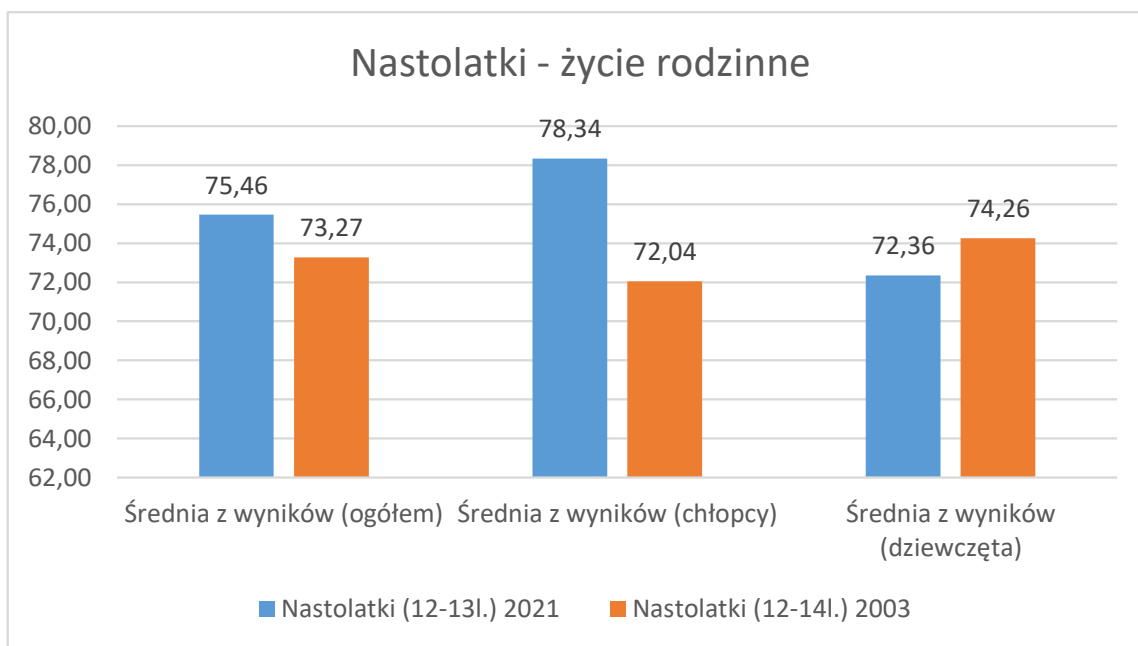
Biorąc pod uwagę średnie wyniki respondentów, można wskazać na skorelowanie wyników z wiekiem. Na etapie edukacji wczesnoszkolnej średnia wartość tego indeksu sięga 78, w późniejszych klasach szkoły podstawowej 75, a na poziomie szkoły ponadpodstawowej wynosi już tylko 68.

W tym miejscu warto pokazać, w jaki sposób zmieniały się wyniki uzyskiwane przez dzieci i młodzież na przestrzeni lat. Badaniem referencyjnym będą analizy prowadzone przez zespół Instytutu Matki i Dziecka w Warszawie w 2003 roku (Mazur, 2008).

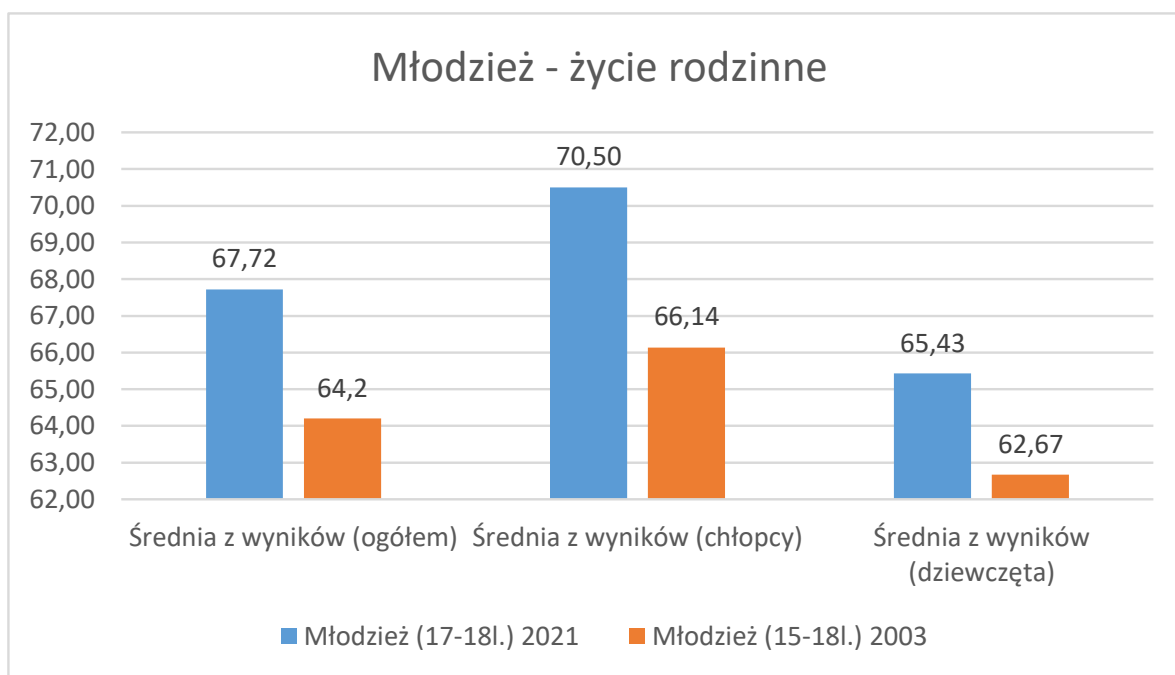
Z prezentowanego wykresu wynika, że obecnie dzieci klasy 2. szkoły podstawowej lepiej oceniają relacje z rodzicami niż ich koleżanki i koledzy w 2003 roku.

W odniesieniu do dzieci z klas 6. szkoły podstawowej porównanie wyników obydwu badań wygląda następująco:

Jak widać na wykresie także obecni uczniowie klas 6. lepiej oceniają obszar związany z relacjami z rodzicami. W tym miejscu warto zauważyć, że ocena ta jest znacząco niższa w przypadku dziewcząt.

Także na poziomie szkoły średniej obecni uczniowie lepiej oceniają życie rodzinne niż ich koleżanki i koledzy w 2003 roku, co pokazuje poniższy wykres:

WYNIKI SZCZEGÓŁOWE DLA POSZCZEGÓLNYCH POZIOMÓW EDUKACYJNYCH

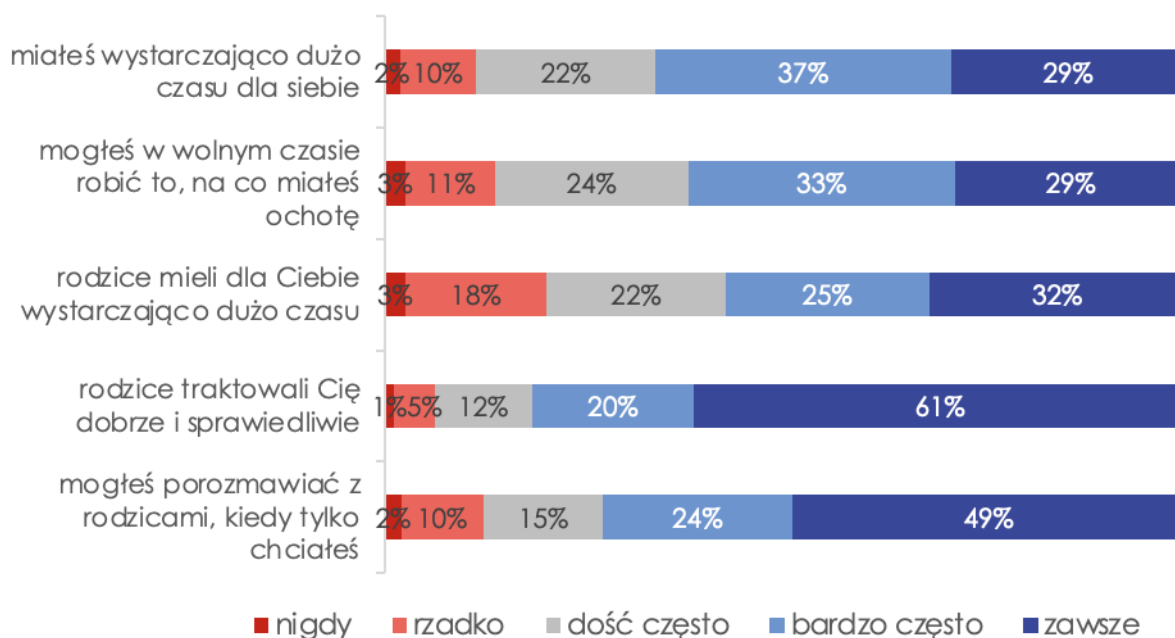
W kolejnej części ankiety respondenci zostali poproszeni o ocenę swoich więzi z rodzicami, subiektywnego poczucia bycia szczęśliwym w domu i kochanym przez rodziców. Część pytań dotyczyła oceny ilości wolnego czasu, a także możliwości decydowania o tym, w jaki sposób jest on wykorzystywany.

- 2. klasy SP

Najmłodsza grupa wiekowa relatywnie najlepiej spośród wszystkich badanych ocenia swoje relacje z rodzicami. Myśląc o ostatnim tygodniu, zdecydowana większość drugoklasistów przyznała, że rodzice zawsze traktowali ich dobrze i sprawiedliwie (61%). Niemal co druga osoba zawsze mogła porozmawiać z rodzicami, kiedy tylko chciała (49%). Największe zróżnicowanie oceny tego aspektu można zaobserwować w ocenie czasu, jaki rodzice poświęcają swoim dzieciom. Co trzeci drugoklasista uznał, że rodzice w ubiegłym tygodniu mieli dla niego zawsze wystarczająco dużo czasu, co czwarty, że taka sytuacja miała miejsce bardzo często, natomiast co piąty – że rzadko lub nigdy.

Zapytani o swój wolny czas, uczniowie w większości uznali, że w ostatnim tygodniu mieli go dla siebie wystarczająco dużo – dwóch na trzech odpowiadających stwierdziło, że taka sytuacja miała miejsce bardzo często lub zawsze. Uczniowie, którzy w ostatnim tygodniu nigdy lub rzadko mieli dla siebie czas, stanowili 12% badanych. Podobny rozkład odpowiedzi można zaobserwować w pytaniu o możliwość wykorzystywania swojego wolnego czasu w taki sposób, jak ma się na to ochotę. 63% uczniów zawsze lub bardzo często mogło robić w wolnym czasie to, na co miało ochotę, natomiast 13% nigdy bądź bardzo rzadko.

Wykres 7. Rodzina i czas wolny (KL. 2. SP)

Podstawa: uczniowie klas 2. szkoły podstawowej, N=1841

Posiadanie wystarczającej ilości czasu dla siebie jest skorelowane z subiektywną sytuacją ekonomiczną uczniów. Osoby, które przyznają, że w rodzinie nie wystarcza środków na bieżące wydatki, istotnie częściej niż w grupach osób lepiej sytuowanych w ubiegłym tygodniu nie miały dla siebie czasu (11% w stosunku do 2% w dwóch pozostałych grupach). Odpowiedź na to pytanie uzależniona jest też od miejsca zamieszkania uczniów – ci ze szkół usytuowanych w mieście częściej niż dzieci ze szkół wiejskich wskazywali, że w minionym tygodniu zawsze miały dla siebie wystarczająco dużo czasu (31% vs. 27%).

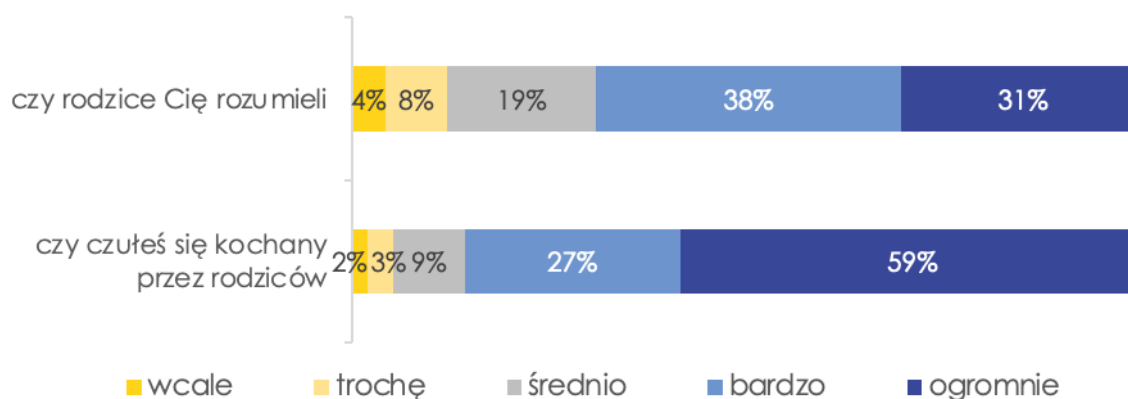
Dzieci mieszkające na wsi istotnie częściej niż z dużych miast deklarowały, że rodzice mieli dla nich wystarczająco dużo czasu (28% vs. 20%). Podobnie wygląda sytuacja w przypadku dzieci z lepiej sytuowanych finansowo rodzin. Dzieci z rodzin, w których wystarcza pieniądze na bieżące potrzeby i na wszelkie wydatki, istotnie częściej niż te z domów, w których wystarcza tylko na bieżące potrzeby, uznają, że rodzice w ubiegłym tygodniu zawsze mieli dla nich odpowiednią ilość czasu (35% vs. 22%).

Poczucie bycia zawsze dobrze i sprawiedliwie traktowanym przez rodziców, częściej dzielą uczniowie z rodzin o lepszej sytuacji finansowej. Taką odpowiedź udzieliło 65% dzieci z rodzin, w których wystarcza na bieżące potrzeby i wszystkie wydatki, w stosunku do 53% uczniów z grupy, w której pieniędzy wystarcza jedynie na bieżące potrzeby, i 40% uczniów, którzy uznali, że w domu brakuje pieniędzy na bieżące wydatki. Możliwość porozmawiania z rodzicami zawsze wtedy, kiedy dziecko tego chce, wskazało istotnie więcej dziewcząt aniżeli chłopców (52% do 47%). Także w tym przypadku odpowiedź „zawsze” istotnie częściej została wskazana przez osoby z lepiej sytuowanych finansowo domów – 54% w stosunku do 37% w grupie, w której wystarcza na bieżące wydatki, i 24% w grupie, w której nie wystarcza nawet na bieżące potrzeby.

- 6. klasy SP

Nieco bardziej rozbudowana bateria pytań na temat relacji z rodzicami została zadana uczniom klasy szóstej szkoły podstawowej oraz klasy drugiej szkół ponadpodstawowych. Pojawiły się w niej dodatkowe pytania o subiektywną ocenę poczucia miłości rodziców, szczęścia w domu, a także poczucie bycia zrozumianym przez rodziców. Zdecydowana większość badanych uczniów, biorąc pod uwagę ostatni tydzień, czuła się rozumiana przez swoich rodziców (69%). 12% badanych nie miała tego poczucia (suma wskazań „wcale” oraz „trochę”). Na podstawie wyników przeprowadzonego badania można też uznać, że dzieci generalnie czują się kochane przez swoich rodziców – 86% wskazało na odpowiedzi „bardzo” i „ogromnie”. Przeciwnymi emocjami w tym zakresie podzieliło się 5% dzieci – w minionym tygodniu nie czuły się one kochane wcale lub trochę.

Wykres 8. Relacje z rodzicami (KL. 6. SP)

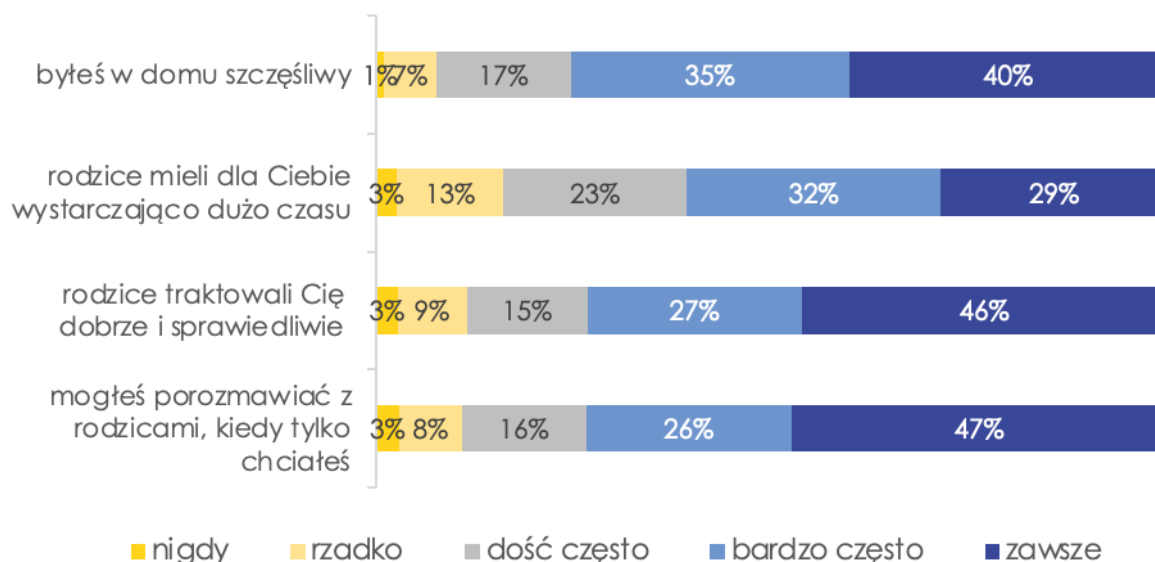

Podstawa: uczniowie klas 6. szkoły podstawowej, N=1900

Poczucie bycia rozumianym przez rodziców istotnie częściej dotyczy chłopców niż dziewcząt (36% do 25%). Podobna sytuacja miała miejsce w przypadku odpowiedzi na pytanie o poczucie miłości rodziców – także w tym przypadku ogromnie i bardzo kochani istotnie częściej czuli się chłopcy niż dziewczęta (65% do 52%).

Troje na czworo badanych uczniów klasy szóstej w ostatnim tygodniu czuło się zawsze lub bardzo często szczęśliwe w domu (75%). Zbliżony odsetek dzieci wskazał, że rodzice zawsze lub bardzo często traktowali go dobrze i sprawiedliwie, i mieli możliwość porozmawiania z rodzicami, kiedy tylko chcieli (po 73% wskazań). Ponad połowa uczniów uznała, że rodzice zawsze lub bardzo często mieli dla nich wystarczająco dużo czasu (58%). Przeciwnego zdania było 16% uczniów.

Wykres 9. Życie rodzinne (KL. 6. SP)

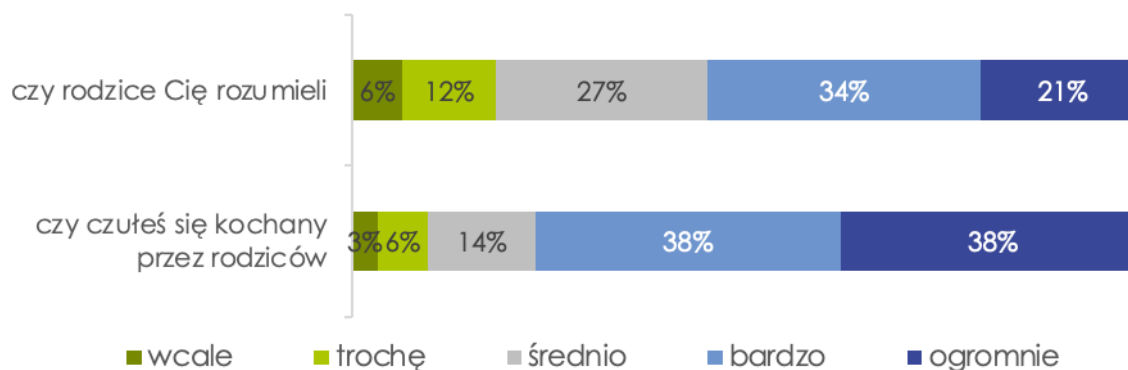
Podstawa: uczniowie klas 6 szkoły podstawowej, N=1900

Chłopcy częściej niż dziewczęta czuli się zawsze szczęśliwi w domu - 45% do 35%. Istotnie częściej niż dziewczęta uznawali też, że rodzice mają dla nich wystarczająco dużo czasu (31% do 26%) i mogli z nimi porozmawiać bardzo często lub zawsze wtedy, kiedy potrzebują (78% w stosunku do 68% u dziewcząt).

- 2. klasy LO/TECH

Uczniowie drugiej klasy szkoły ponadpodstawowej czują się nieco mniej rozumiani i kochani przez swoich rodziców niż młodsze grupy wiekowe. 55% badanych wskazało, że czują się ogromnie lub bardzo rozumiani przez swoich rodziców. Niemal co piąty badany nie czuje się rozumiany (suma odpowiedzi „wcale” i „trochę” to 18%). Trzech na czterech badanych czuje się kochanych przez swoich rodziców (odsetek odpowiedzi „bardzo” i „ogromnie” to 76%).

Wykres 10. Relacje z rodzicami (LO/TECH)

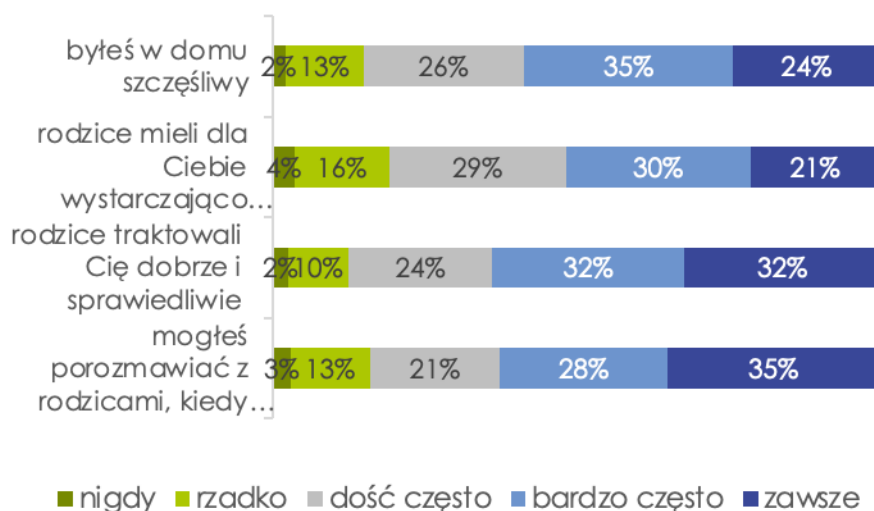
Podstawa: uczniowie klas 2 szkoły ponadpodstawowej, N= 2156

Także w starszej grupie wiekowej można zauważyć korelacje pomiędzy płcią a odpowiedziami respondentów. Kobiety częściej niż mężczyźni nie czują się rozumiane przez rodziców (21% odpowiedzi „wcale” i „trochę” u kobiet w stosunku do 15% takich wskazań u mężczyzn). Większe poczucie bycia rozumianym charakteryzuje też uczniów technikum niż liceum ogólnokształcącego. Uczniowie szkół technicznych istotnie częściej wybierali odpowiedź „bardzo” niż ich koledzy uczący się w liceum (37% do 32%). Bycie rozumianym skorelowane jest też z sytuacją finansową uczniów. Ci z rodzin lepiej sytuowanych istotnie częściej wybierali odpowiedź „bardzo” i „ogromnie”, niż osoby z rodzin, w których pieniądze wystarcza na bieżące wydatki lub nie wystarcza nawet na nie (58% w stosunku do 34% i 25%). Podobne zależności zaobserwować można w przypadku pytania o poczucie bycia kochanym przez rodziców – odpowiedź „ogromnie” istotnie częściej wybierali mężczyźni (41% vs. 36% u kobiet), z kolei niekochani istotnie częściej czuli się uczniowie liceum aniżeli techniku (odpowiedź wcale wybrało 4% uczniów z liceum i 2% uczniów z technikum).

Wśród starszych uczniów odnotowano także nieco mniej pozytywne wskazania w pozostałych kwestiach związanych z relacjami z rodzicami. 64% badanych w minionym tygodniu czuła, że rodzice traktowali ich dobrze i sprawiedliwie (suma odpowiedzi „zawsze” i „bardzo często”). Zdecydowana większość mogła też porozmawiać z rodzicami, kiedy tylko chciała (63% odpowiedzi

„zawsze” i „bardzo często”). Ponad połowa uznała, że rodzice zawsze lub bardzo często mieli dla nich wystarczająco dużo czasu (51%). Co piąta osoba stwierdziła, że w minionym tygodniu rodzice rzadko lub nigdy nie mieli dla nich wystarczająco dużo czasu. Niemal połowa czuła się szczęśliwa w domu (49%).

Wykres 11. Życie rodzinne (LO/TECH.)

Podstawa: uczniowie klas 2 szkoły ponadpodstawowej, N= 2156

Subiektywne poczucie szczęścia w domu częściej dotyczyło mężczyzn – dwóch na trzech wskazało, że w ubiegłym tygodniu zawsze lub bardzo często czuli się w domu szczęśliwi (66%), podczas gdy takich odpowiedzi udzieliło 52% kobiet. Istotne zróżnicowanie ze względu na płeć można zauważyć także w przypadku osób, które uznają, że mogą porozmawiać z rodzicami wtedy kiedy tylko chcą. Mężczyźni częściej niż kobiety mieli taką możliwość zawsze w ubiegłym tygodniu (37% do 33%), natomiast kobiety częściej niż mężczyźni wskazywały, że miały taką sposobność rzadko (16% do 10% wśród mężczyzn).

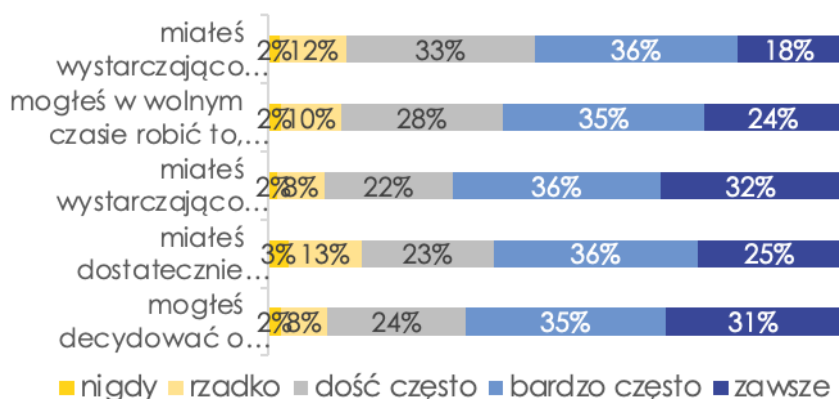
Osoby uczące się w liceum miały też poczucie, że rodzice nie mieli dla nich wystarczająco dużo czasu (suma odpowiedzi „nigdy” i „rzadko” wyniosła 22% w stosunku do 16% takich odpowiedzi u uczniów technikum). Licealiści częściej niż osoby uczące się w technikum wskazywali także, że nie mieli możliwości porozmawiania z rodzicami wtedy kiedy chcieli (4% do 2%).

Badani uczniowie 6. klas szkoły podstawowej i 2. klas szkół ponadpodstawowych zostali poproszeni o ocenę swojego czasu wolnego pod kątem jego ilości, a także możliwości decydowania o tym, jak go spędzą.

- 6. klasy SP

Dwie trzecie badanych uczniów zawsze lub bardzo często miała możliwość decydowania o tym, jak wykorzysta swój wolny czas (66%). Ponad połowa badanych przyznała, że w wolnym czasie zawsze i bardzo często mogła robić to, na co miała ochotę (59%) i miała możliwość decydowania o tym, jak go wykorzysta (66%). Zdecydowana większość uczniów uznała, że zawsze i bardzo często miała wystarczająco dużo czasu, żeby wychodzić z domu (68%) oraz na spotkania z koleżankami i kolegami (61%). Co dziesiąty nastolatek z kolei nie miał wystarczająco dużo czasu na wyjścia z domu (10%).

Wykres 12. Czas wolny (KL 6. SP)

Podstawa: uczniowie klas 6 szkoły podstawowej, N=1900

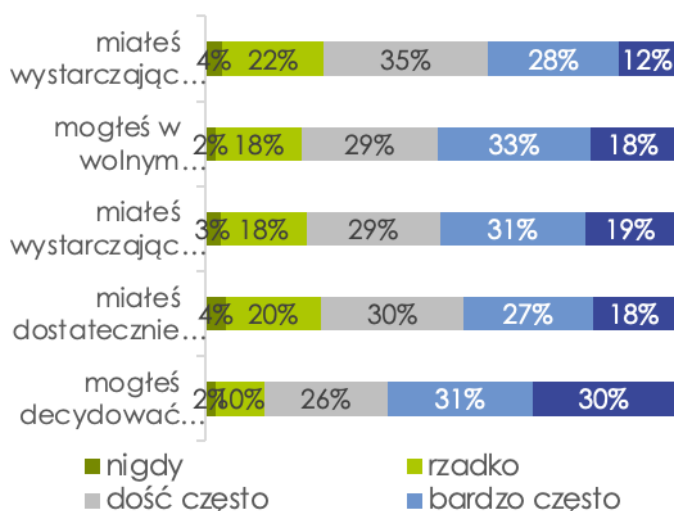
Chłopcy istotnie częściej niż dziewczęta wskazywali, że zawsze mieli dla siebie wystarczająco dużo czasu w minionym tygodniu (22% do 14% dziewcząt). Częściej aniżeli dziewczęta mogli zawsze też robić w tym czasie to, na to mieli ochotę (27% do 21%). Istotnie częściej uznawali, że zawsze mieli wystarczająco dużo okazji, żeby wychodzić z domu (37% do 26%), a także mieli dostatecznie dużo

czasu na spotkania z koleżankami i kolegami (27% do 23% odpowiedzi „zawsze” u dziewcząt).

- 2. klasy LO/TECH

Uczniowie szkół ponadpodstawowych mają nieco mniej wolnego czasu niż ich młodszy koledzy. W ubiegłym tygodniu 61% badanych zawsze lub bardzo często mogło decydować, co będzie robić w wolnym czasie, jednak 51% mogła w wolnym czasie robić to, na co miała ochotę. Co piąty uczeń w ubiegłym tygodniu nigdy lub rzadko miał możliwość robienia tego, co chciał w swoim wolnym czasie. Starsi respondenci gorzej oceniają też ilość czasu dla siebie. Częściej niż co czwarty badany nie miał go w ubiegłym tygodniu nigdy lub miał go rzadko (26%). Dwie na pięć osób posiadało taki czas bardzo często lub zawsze (40%). Wraz z wiekiem uczniów maleje też czas na spotkania z koleżankami i kolegami. Co czwarty uczeń stwierdził, że w ubiegłym tygodniu miał go rzadko lub nie miał go wcale (24%).

Wykres 13. Czas wolny (LO/TECH)

Podstawa: uczniowie klas 2 szkoły ponadpodstawowej, N= 2156

W tygodniu poprzedzającym badanie wystarczająco dużo czasu dla siebie miały głównie osoby uczęszczające do technikum. Odpowiedzi „bardzo często” i „zawsze” udzieliło 45% osób uczących się w technikum oraz 35% licealistów.

Większą ilość czasu dla siebie istotnie częściej mieli też mężczyźni – odpowiedzi „zawsze” i „bardzo często” istotnie udzielali częściej niż kobiety (48% vs. 33%). Podobna sytuacja ma miejsce w przypadku możliwości robienia w wolnym czasie tego, na co badani mają ochotę – mężczyźni w minionym tygodniu istotnie częściej niż kobiety mieli taką możliwość zawsze (23% do 13% kobiet). Także uczniowie technikum częściej niż licealiści w wolnym czasie zajmowali się tym, na co mieli ochotę (20% odpowiedzi „zawsze” w stosunku do 15% wśród licealistów). Uczniowie istotnie częściej niż uczennice mieli okazje do wychodzenia z domu (58% vs. 44%), a także mieli wystarczająco dużo czasu, aby spotykać się z koleżankami i kolegami (odpowiedzi „zawsze” i „bardzo często” u mężczyzn stanowiły 51% vs. 39% u kobiet). Korelacja z płcią respondentów wystąpiła także w przypadku możliwości decydowania o tym, co uczniowie mogą robić w wolnym czasie – w minionym tygodniu taki wybór zawsze posiadało 34% mężczyzn w stosunku do 27% kobiet.

4. Rekomendacje

Prezentowane rekomendacje są wynikiem analizy danych uzyskanych w omawianym projekcie a także wiedzy eksperckiej i doświadczenia Rady Ekspertów przy Rzeczniku Praw Dziecka.

- Kluczowe dla dobrej jakości dzieciństwa jest zachowanie istniejących dobrych relacji w rodzinie. Dlatego istotne są działania, które będą identyfikować i moderować czynniki, które mogą te relacje osłabić.
- Podejmowane inicjatywy powinny być skonstruowane w taki sposób, aby dotyczyły zarówno dzieci, jak i rodziców.
- Istotne są działania, które pozwolą rodzicom na spędzanie z dziećmi większej ilości czasu, np. dwie godziny dla rodziny (w Dzień Praw Rodziny), tworzenie miejsc, gdzie całe rodziny będą mogły wspólnie spędzać czas na ciekawych aktywnościach.
- Konkurs RPD na najlepsze inicjatywy wspierające budowanie relacji dzieci z rodzicami (może być na poziomie gminy lub dla samych rodzin).
- Kampania społeczna zachęcająca rodziny do wspólnych posiłków.

- Wzmacnianie kompetencji relacyjnych u rodziców i dzieci, także w ramach edukacji szkolnej (przykład szkół, gdzie relacja jest ich istotnym elementem: <https://relationshipsfoundation.org/portfolio/relational-schools/>)
- Przygotowanie i wdrożenie programów wspierających kompetencje w zakresie budowania relacji pomiędzy dziewczętami a ich rodzicami, np. tato.net - <https://tato.net/warsztaty/tato-corka-nowe-spojrzenie>

Wyniki badania jakości życia dzieci i młodzieży w Polsce oraz prace i rekomendacje Rady Ekspertów przy Rzeczniku Praw Dziecka staną się podstawą opracowania wystąpień generalnych Rzecznika, a także projektów nowych aktów prawnych.

Bibliografia

1. Cartwright, N., & Hardie, J. (2012). *Evidence-based policy: A practical guide to doing it better*. Oxford University Press.
2. Davies, H. T. O., Nutley, S. M., & Smith, P. C. (2000). *What works?: Evidence-based policy and practice in public services* (1. wyd.). Bristol University Press. <https://doi.org/10.2307/j.ctt1t892t3>
3. Mazur, J. (2008). *Polska wersja kwestionariuszy do badania jakości życia związanej ze zdrowiem dzieci i młodzieży (KIDSCREEN)*. Instytut Matki i Dziecka.
4. Ravens-Sieberer, U., Auquier, P., Erhart, M., Gosch, A., Rajmil, L., Bruil, J., Power, M., Duer, W., Cloetta, B., & Czemy, L. (2007). The KIDSCREEN-27 quality of life measure for children and adolescents: Psychometric results from a cross-cultural survey in 13 European countries. *Quality of Life Research*, 16(8), 1347–1356.
5. Ravens-Sieberer, U., Gosch, A., Rajmil, L., Erhart, M., Bruil, J., Duer, W., Auquier, P., Power, M., Abel, T., & Czemy, L. (2005). KIDSCREEN-52 quality-of-life measure for children and adolescents. *Expert review of pharmacoeconomics & outcomes research*, 5(3), 353–364.
6. Ravens-Sieberer, U., Gosch, A., Rajmil, L., Erhart, M., Bruil, J., Power, M., Duer, W., Auquier, P., Cloetta, B., & Czemy, L. (2008). The KIDSCREEN-52 quality of life measure for children and adolescents: Psychometric results from a cross-cultural survey in 13 European countries. *Value in health*, 11(4), 645–658.
7. Ravens-Sieberer, U., & Kidscreen Group Europe (Red.). (2016). *The Kidscreen questionnaires: Quality of life questionnaires for children and adolescents: handbook* (3rd edition). Pabst Science Publishers.